

Javaslat a

KÖRÖS-MAROS NEMZETI PARK
Megyei Értéktárba történő felvételéhez

Javaslattevő:

Tóth Tamás környezetvédelmi szakember

Szarvas, 2014. március 24.

A JAVASLATTEVŐ ADATAI

1. A javaslatot benyújtó neve:

Tóth Tamás

5540 Szarvas, Körös-Maros Nemzeti Park

2. A javaslatot benyújtó személy, vagy a kapcsolattartó személy adatai:

Név: Tóth Tamás

Levelezési cím: 5540 Szarvas, Körös-Maros Nemzeti Park

Telefonszám: 30/475-1780

E-mail: salvia@index.hu

II.

A NEMZETI ÉRTÉK ADATAI

1. A nemzeti érték megnevezése: **Körös-Maros Nemzeti Park**

2. A nemzeti érték szakterületenkénti kategóriák szerinti besorolása:

Természeti környezet

3. A nemzeti érték fellelhetőségének helye:

Szarvas

4. Értéktár megnevezése, amelybe a nemzeti érték felvételét kezdeményezik:

Megyei Értéktár

5. A nemzeti érték rövid, szöveges bemutatása, történetének leírása

A Körös-Maros Nemzeti Park

A Dél-Kelet Alföld sajátos hangulatú tájain számtalan országos, sőt nemzetközi jelentőségű természeti érték található. A természetföldrajzi adottságok, különösen a Körösök és a Maros folyó természetalkító tevékenysége során kialakult jellegzetes tájszerkezet szükségessé tette e területek egységes természetvédelmi kezelését.

A Körös-Maros Nemzeti Park hazánkban hetedik nemzeti parkként alakult meg 1997 januárjában. Működési területe magába foglalja Békés megye egész területét, Csongrád megye

Tisztától keletre eső területeit, valamint a Dévaványai-Ecsegi puszták és a Hármaskörös hullámterének Jász-Nagykun-Szolnok megyébe nyúló részeit. A működési terület összesen 800 ezer hektár. A Körös-Maros Nemzeti Park Igazgatóság látja el mintegy 52 ezer ha védett terület kezelési, fenntartási és fejlesztési feladatait, amelyből több mint hatezer hektár fokozottan védett. A működési terület két, arculatában eltérő, de kialakulásában sok közös vonással rendelkező tájegységre különíthető el.

Egyik a Tisza és mellékfolyóinak (Körösök, Berettyó, Maros) egykor erekekkel átszőtt, mocsarakkal tarkított, a folyószabályozások után szárazzá vált árterületei: a Körösvidék, a hajdani Nagy- és Kis-Sárrét, Cserebökény. A

másik a hajdani löszpuszták, erdőssztyepppek vidéke, az ország legjobb talajadottságú területe, a Békés-Csanádi löszhát.

Kiemelt feladat a kiterjedt szikes puszták, a meglévő mocsármaradványok és holtágak, a megmaradt löszpuszтарét foltok, és a még fellelhető természetes és természetközeli erdők védelme. Kiemelkedő feladat továbbá azoknak az állat- és növényritkaságoknak a megőrzése, melyek Magyarországon egyedül itt tenyésznek vagy állományuk jelentős része az Igazgatóság működési területén található. A volgamenti hérics és a bókoló zsálya termőhelyének védelme nagy felelősséget ró a természetvédelmi kezelőre. Közép-Európa egyik legnagyobb tűzokpopulációja Békés megye északi területein él. A Dél-Tiszántúl vizes élőhelyeinek szerepe a madárvonulásban nemzetközileg is jelentős. A számtalan itt átvonuló, pihenő madárfaj közül kiemelhetjük a darut, vadlúd fajokat, pólingokat, amelyeknél a világalállomány nagy része érinti vonulása során az említett területeket.

A KÖRÖS-MAROS NEMZETI PARK TERÜLETEI

I. Dévaványai-Ecsegi puszták

A Dévaványai-Ecsegi puszták 13085 hektáron őrzik Észak-Békés megye mozaikszerűen elhelyezkedő pusztai környezetét a körülötte elhelyezkedő mezőgazdasági és erdő területekkel. Az 1975-ben védetté nyilvánított tájban a tájképi és kultúrtörténeti emlékeken túl számos védett és fokozottan védett állat- és növényfaj is él.

Közülük legjelentősebb az ország állományának egyharmadát magáénak mondható értékes tűzokpopuláció, mely több mint 400 madarat számlál. A helyi gazdálkodók bevonásával végzett tűzokcentrikus gazdálkodás révén a mezőgazdasági munkák során veszélybe kerülő fészekaljok száma az utóbbi időkben a térségben és országosan is csökkent. A mégis előkerülő, a természetben már nem megmenthető fészekaljok begyűjtését, a tojások kikeltetését és a felnevelt tűzokok visszavadtítását hazánkban a dévaványai Tűzokvédelmi Állomás koordinálja. A védett terület tűzokcentrikus gazdálkodása a tűzokon kívül számos más, az extenzív mezőgazdasági környezethez kötődő fajnak, így többek között a fogolynak, a hamvas rétihejének és a réti fülesbagolynak kifejezetten kedvez. A terület kétharmada pusztai táj, melyen jellegzetes száraz és nedves szikespusztai növénytakasútlások találhatók.

A pusztákon számos védett növény, például a nyúlánk sárma, a réti őszirózsa, a sziki kocsord jelentős állományai tenyésznek.

A terület különösen értékes foltja a több, mint 4000 hektáros ecsegpusztai terület, amely a Hortobágy-Berettyó folyó hullámtéri szakaszát és a környező területeket foglalja magába. A Hortobágy-Berettyó védett 20 kilométeres szakasza azon ritka magyarországi folyószakaszok egyike, amely elkerülte a XIX. századi folyószabályozást. Lassan meanderezve hatalmas kanyarokat ír le a területen, közrefogva nagy kiterjedésű gyepterületeket.

A terület jelentős madártani értéke a Farkas-zugi erdő gémtelpe, ahol a kolóniaalapító szürke gémek és bakcsók mellett a fokozottan védett kis kócsag és üstökösgep néhány párja is költ. A fészkelő ragadozómadarak közül kiemelkedő értéket képvisel a parlagi sas, a rétisas és a kerecsensólyom.

A folyómenti három gulyakútban az Alföldön ritka és védett gímpáfrányt találhatunk. A víztér felszínén a védett sulyom található tömegesen, de említésre érdemes a tüdőfátyol még nagyszámú előfordulása, valamint a vízitök és a kolokán.

A Dévaványai-Ecsegi puszták felé irányuló turizmust a Réhelyi Látogatóközpont fogadja, amelynek kiállítótermei, a tűzok, az ősi magyar

háziállatok és a házi bivalyok megfigyelési lehetősége tartalmaz időtöltést jelent az ide látogatóknak. A fokozottan védett területek és a Tűzokvédelmi Állomás csak kísérvél és engedéllyel látogathatók, főként szakemberek számára.

II. Körös-ártér

A Hármás-Körös hullámtere Békés és Szolnok megyében 1979-től védett terület, mely mintegy 6580 hektárt foglal magába.

A múlt századi vízrendezések átalakították az Alföld vízivilágát. A Hármás-Körös hullámtérén a vízügyi szabályozások után kialakult másodlagos táj sajátossága, hogy az ősb, természetes és a szabályozással létrejött új élőhelyek együtt találhatók meg. A békésszentandrás duzzasztó működésének hatására a folyó felső szakasza lassúbb áramlású, kiegyenlített vízszintű, állóvízhez hasonló. Az alsó szakasz gyorsabb, és a Tisza áradásainak hatására nagyobb a vízszint ingadozása, ezért magas falak és karakteres partvonalak jellemzik.

A hullámtér zöld szalagja sok faj számára szaporodási, vonulási és elterjedési lehetőséget jelent a környező, végtelennek tűnő alföldi kultúrtájban. A hosszan kanyargó hullámtér fontos láncszeme a dél-tiszántúli vizes élőhelyek ökológiai hálózatának. Gazdag flórája és faunája szerepet játszik az emberi hatások miatt labilisabb mentett oldali vizes élőhelyek élővilágának fennmaradásában és megújulásában, ezzel nagymértékben elősegíti a biológiai sokféleség megőrzését. A hullámtérben megtalálható az egykori mocsárvilág számos növényfaja, úgymint a nyílfű, a virágkák, a kálmos, az apró rucaöröm, a sulyom, a tündérfátyol, vagy a ritka iszaplakó tekert csűdfű. A nedves ártéri kaszálórétek védett növénye a réti iszalag, mely jelentős állományban van jelen. Tavasszal a kubikerdők szegélyein seregesen virít a

nyári tűzike. Néhol, az idős fák csoportjait fátyolszerűen borítja be a védett kúszó cserjénk, a ligeti szőlő.

Gazdag a hullámtér vizes élőhelyekhez kötődő alsóbbrendű faunája. Számos védett, ritka szitakötő faj él a területen. A kérészek közé tartozó tiszavirág folyó feletti, felhőszerű rajzásában meleg nyárelőközön gyönyörködhetünk. A sekély, meleg morotvákban olyan halfajok, mint a réti csík és a ritka kurta baing találják meg életfeltételeiket. A selymes durbincs, valamint a rendkívül ritka, fokozottan védett magyar bucó viszont a gyorsan áramló vizű folyószakaszt kedveli. A víz színén úszó hínárnövényzet és a párás erdők egyaránt jó életfeltételeket biztosítanak a kételtűek és hüllők számára. Még gyakorinak mondható az erdei béka és a levelibéka. A hüllők közül a melegedő holtágpartokon rakja le tojásait a mocsári teknős és a vízisikló.

A hullámtér változatos élőhely-mozaikjának legfőbb zoológiai értékét a madárközösségek jelentik. Gyakran láthatjuk a vizek felett vadászni a folyó meredek partfalaiban költő partifecskeket, s néha szemünk elé villanhat a vizek „eleven drágaköve”: a jégmadár is. A holtágak sekély kiöntéseiben, vízbedőlt fatörzsein kócsagok, gémek szoborszerű dermedtségben lesik a zsákmányt. Mára megritkult a kaszáló rétek zsombékok közt bujkáló, óvatos fészkelő madara, a fokozottan védett haris. A háborítatlan öreg kubikerdők és puhafás ligetek gazdagok rovarévó madárfajokban. Ezek az élőhelyek fontos szerepet töltenek be az énekes madarak vonulásában is. Öröndetes hogy három ritka, fokozottan védett madárfaj, a fekete gólya, a rétisas és a barna kánya fészkel a Hármaskörös erdeiben. Az emlősök közül alkonyatkor találkozhatunk a csapongva vadászó denevérekkel. Jelentős állattani érték a hullámtérben biztos életfeltételeket találó, európai vörös könyves, fokozottan védett vidra.

A Hármaskörös hullámtérének kultúrtörténeti értékei közé elsősorban a folyószabályozáshoz kötődő vízügyi emlékek tartoznak. Számos régi gátórház, gőzszivattyútelep sorjázik a védtöltések mentén.

III. Cserebökény

A ma Cserebökényi puszta összefoglaló név alatt ismert terület a Tiszántúl délkeleti részén, Csongrád megyében, Szentés és Fábánsebestyén határában található. Valaha része volt egy Kunszentmártontól Nagyszénásig húzódó, a Tisza, a Hármaskörös és számos ér által kialakított hatalmas, mocsaras árterületnek. A XIX. század végére kiszáradt és pusztásodott ártér mára széttöredezett. A táj történetében 1992-ben nyílt új fejezet, amikor 4537 hektáron védetté nyilvánították a területet, mely 1997 óta a Körös-Maros Nemzeti Park része.

A ma is tartó változásokból, az átmeneti ökológiai helyzetből fakadóan a táj arculata, élővilágának változatossága egyszerre magán viseli az egykori árterület és a szikes puszták jellegzetességeit. A puszta északi része még sok tekintetben őrzi az egykori ártéri jelleget. Tavai, vízállásos rétjei, hosszan elnyúló mocsarai, fűz és nyárfa csoportjai, az egykori ártéri erek nyomvonalát őrzik. Az erek védett zugaiban értékes mocsári- és hínártársulások élnek. Az édesvízi mocsarak között kiszáradt ártéri réteket és cickórós legelőket találunk. Ezzel szemben a puszta déli része már a lecsapolások előtt is kissé szikes lehetett. Jellemzők a nagy kiterjedésű szikes ecsetpázsitosok és szikes mocsarak. A terület szikerekben gazdag, de a padkás szikesek fejletlenek, s szórványos és töredékes az ürmöspuszta foltokban meghúzódó vakszik is. A legmagasabb térszíneken löszpusztagyep maradványok találhatók.

A puszta növényzeti értékei közül meg kell említenünk a mocsarakban élő buglyos boglárkát és a sziki boglárkát, a ritka iszaplakó fajokat: a látonyákat, iszapfüvet, mocsárhúrt, a vaksziken élő sziki varjúhájat, seprőparéjt, valamint az egykori sziki tölgyesek helyét jelző réti őszirózsát.

A terület állatvilágának összetételét, fajgazdagságát nagyban befolyásolja a csapadékbőség, a terület vizessége avagy kiszáradása. Belvizes években,

tavasszal nászra hivatgatják egymást a békák a mocsarak mélyén. Amint melegszik az idő, a vizek felett csillogó szárnyú szitakötők repkednek, köztük a védett réti rabló és a lassú szitakötő is előfordul. Az erek iszapjából vágó- és réti csíkok bújnak elő, mocsári teknősök mozognak lomhán a parti sásosban. A szárazabb években drámaian megváltozik a táj: az aszály uralkodik. Sokszor már nyár elejére sárgára ég a pusztta, forgószél kavarja a port. A mocsarak alján hatalmas repedések éktelenkednek. A réti csíkok az iszap mélyére menekülnek. A kiszáradt gyepeken zizzelve röppenő sáskahadakat riaszthatunk. A sok pusztai egyenesszárnú faj között szem elé kerülhet a védett szerecsensáska, a sisakos sáska és a törös szöcske. A drasztikus tájatalakulás ellenére a pusztta legfőbb természeti értékét az itt élő és átvonuló madárközösségek jelentik. Eddig 231 faj előfordulása bizonyított. A legveszélyeztetettebbek a speciális pusztai költő- és táplálkozó területeket igénylő fajok. Ilyen a kék vércse, az ugartyúk, a szalakóta. A jégkorszak utáni időkből itt maradt ritkaság a pusztta nedves rétjein, zsombékosaiban költő hamvas rétihéja és réti fülesbagoly. Az utóbbi években két fokozottan védett ragadozó madárfaj, a parlagi sas és a kerecsensólyom telepedett meg a területen. Fontos vonuló-telelő terület is a pusztta. Tavasszal a víztől csillámló rétek fölött hatalmas partimadár csapatok kavarognak. A vízállások felmelegedő vizeire récék szállnak le. Apró énekesek, cinkék, pityerek, sármányok, billegetők, rigók, csukok, füzikék surranak a fűszálak, bokrok ágai között, a magasban átvonuló darvak hallatják hangjukat. Nyárvégén a pusztai ölyv és a kígyászölyv is elidőz Cserebökényben. Kemény teleken, mikor mindent hó borít, s hideg szél süvít át a pusztai kökényeseken, újabb madárvendégek: sárgacsőrű kenderikék, fenyőpintyek, sarkantyús sármányok, kék galambok érkeznek a területre. Lesben ül a nagy őrgébics, a remizek között kis sólyom suhan. A ritka és sajátos kisragadozó, a molnár görény, éjszakai életmódja miatt csak szórványosan kerül szem elé.

Cserebökény tájképi értékei az idős magányos és csoportos fűzek, nyárfák, a tájhagyományokat őrző épületek, gémeskutak, kunhalmok, útmenti fészületek. Utóbbiak egyben kultúrtörténeti emlékek is.

IV. Kis-Sárrét

"... Furcsa Alföld. Talán nem is igazi Tiszántúl már. Álmos, fáradt, lomha lépte volt ott az időnek. " Így ír a vidékről Sterbetz István, aki már a 70-es években szorgalmazta a biharugrai halastavak és a környező területek védetté nyilvánítását, melyre 1990. március 31-én kerülhetett sor.

Addigra sajnos sok kedvezőtlen változás játszódott le a tájon. A vidék azonban még így is sokat megőrzött értékeiből és a védetté nyilvánítás óta kedvező változások indultak el.

A 7991 hektáros védett területegység három, egymással szoros kapcsolatban álló részre különíthető el.

A Biharugra és Körösnagyharsány között fekvő Ugrai-rét, Sző-rét a hajdani Kis-Sárrét két máig fennmaradt mocsármaradványa. Kiterjedt nádasaikban olyan ritka madarak fészkelnek, mint a nagy kócsag, kis kócsag, kanalasgém, vörösgém, kis kárókatona, bakcsó, nyári lúd. A mocsármaradványokban a réti csík, a mocsári béka, a mocsári teknős, a vízisikló jelentős állományai élnek. Az időszakos vízállású mocsárszél ritka növényei a pompás kosbor és a hússzínű ujjaskosbor. Szeptemberben a szomszédos szárazabb gyepeken nagy foltokban virít az őszi kikerics.

A közel 1600 hektáros halastavi vízfelület mindig kedvelt pihenő és táplálkozóterülete volt az őszi-tavaszi vonuló vadlúd, vadrécetömegeknek, a partimadaraknak. Az 1993-ban elrendelt általános vízivad vadászati tilalom már érezteti kedvező hatását. 1994 őszétől a régi időkre emlékeztető madárvonulásnak lehetünk tanúi. A tavak fészkelő madarai közül meg kell említenünk olyan ritkaságokat, mint a vörösnyakú vöcsök, a nagy kócsag, a gulipán, a nyári lúd. A halastórendszer a mocsármaradványokkal együtt 1996 óta a nemzetközi jelentőségű vizes területekről szóló Ramsari Egyezmény hatálya alá tartozik.

A Zsadány melletti Kivágási-legelőn 2004-ben elkészült vízvisszatartási és vízpótlási lehetőségeknek köszönhetően hosszabb vízborítás érhető el a mocsárban kedvező életfeltételeket hozva létre számos növény- és állatfajnak, így a védett kistestű aszatnak. Új fészkelő madárfajok jelentek meg a területen: a nyári lúd, a cigányréce és a kanalas réce.

Mezőgyán, Geszt és Zsadány térségében nagyterjedésű erdőfoltokat találunk. Az erdők zöme az 1930-as években telepített tölgyes. A vátyonlaposi, nemeszugi, radványszegi, csillaglaposi erdők nem csupán látványukkal ragadják meg az ide látogatót. Madárviláguk is igen gazdag. Az énekes fajokon kívül fészkel itt a holló, a darázsölyv, a fekete harkály. Az idősebb tölgyesekben éjszakáznak a halastavak környékén telelő rétisasok. Számuk az utóbbi években a 25-30 példányt is megközelíti. Emellett örömdetes, hogy a térségben 1 pár rétisas fészkelését is sikerült megfigyelni.

Az erdők mellett néhol igen jó állapotú, fajgazdag rétek, legelők húzódnak. A csillaglaposi legelőn április végén, májusban több ezer tő agárkosbor virít.

Nagygyanté felől Mezőgyán felé haladva az eperjesi erdőn túl nagy terjedésű szikes legelők terülnek el. A pusztán és a környék szántóin a tűzok állománya az utóbbi években 30-40 példányra gyarapodott. A zsombékosokból, sziklajosokból sajnos ma még árkok viszik le a vizet, de azért minden évben költ néhány pár nagy goda, sárszalmonka és piroslábú cankó.

A mezőgyáni varjasi gyepen értékes szikes-erdőpusztai növénytársulást találunk. Májusban szép látvány a fátyolos nőszirmos kékes virágmezője, ősszel a sziki kocsord hatalmas kórói és a réti őszirózsa állományai uralják a területet.

A Zsadány községhatárában, a Szalontai-legelőn az országos szinten rendkívül ritka öldöklő aszat több ezer töves állománya és a fokozottan védett gyapjas gyűszűvirág száz töves állománya fordul elő.

V. Bélmegyeri Fáspuszta

A 644 hektáros védett terület környékét a honfoglaláskori idők előtt is erdők borították, melyek a XIII. században már írásban megemlített Fás települést ölelték körül. Fás-puszta az ősi erdőssztyepp látványát idézi, a magányosan álló több száz éves kocsányos tölgyekkel, és az idős vadkörtefákkal. A szikes pusztát legelőként hasznosítják.

Kiemelkedő értéket képvisel a szikes erdeirét társulás védett növényfajai közül a fátyolos nőszirm, a sziki kocsord, a fogaslevelű bükköny, és az először a területen megtalált és innen leírt védett növényfaj: a sziki lórum.

Kiemelkedő jelentőségű a századforduló óta folyamatosan létező gémtelep, melyben szürke gémekek fészkelnek, valamint a ragadozómadarak közül jellemző a rétisas és a barna kánya.

A fokozottan védett madarak közül a fekete gólya, a kuvik és a gyöngybagoly rendszeresen költ a területen. A történelmi idők óta fennmaradt erdők változatos rovarvilágot őriztek meg. Itt tenyészik az ország egyik legjelentősebb lepkefajának, a nagy szikibagolynak a populációja, melynek fejlődése a sziki kocsordhoz kötődik.

VI. Mágor-puszta

A Sebes-Körös szabályozása és a mocsarak lecsapolása előtti Kis-Sárrét nyugati határánál, a Holt-Sebes-Körös ölelésében húzódik a 947 hektáros kiterjedésű védett terület. Kiemelkedő kultúrtörténeti értékét a több ezer éven át emberi településnek otthont adó kettős halom adja. A Sebes-Körös áradásai az év túlnyomó részében elöntötték a környéket, és ez a kiemelkedő domboknak évezredek óta keresztül biztonságot jelentett. A kettős Mágorhalom egyrészt az újkőkortól a bronzkorig itt élő emberek történeti emlékeit hordozza,

másrészt a Csolt nemzetség monostorából (XI. század) átépített kolostortemplom (XII. század) romjait őrzi.

A dombok oldalait 1810-ben gróf Wenckheim Ferenc szőlővel betelepítette és a halom oldalába pincét építtetett. A ligetes erdőfoltok, a legelők, a Sebes-Körös eredeti medre az ártérrel, a kultúrtörténeti emlékek és a geomorfológiai értékek együtt alkotják azt az értékes együttest, amely méltán kiérdemelte az országos védettséget.

A fokozottan védett állatok közül a haris az ártéri réteken, a kuvik az állattartó telepeken, míg a vidra a Sebes-Körös és a Holt-Sebes-Körös vízrendszerében fordul elő. A környező füves pusztákon mintegy 30 példányos tűzokpopuláció él.

VII. Kígyósi-puszt

1977 nyarán 3800 hektár szántókkal, erdőfoltokkal tarkított mozaikos ősgyepet, az egykori Ókígyós központjában elhelyezkedő Wenckheim-kastélyt és a hozzá tartozó mezőgazdasági illetve vadászati szempontból hasznosított területet jelölték ki védelemre. Ez a mélyfekvésű, időszakos vízállásokkal szabdalta táj alig fele az itt elterülő, természetvédelmi szempontból értékes, többé-kevésbé összefüggő pusztának.

1987-ben további 990 hektárt vontak természetvédelmi oltalom alá, így ma a Kígyósi-puszt 4779 hektáron szolgálja az itt élő növény- és állatvilág fennmaradását.

Napjainkban a Kígyósi-pusztán a szikes pusztai jellegű növényzet az uralkodó, melynek jellegét a szikesedés mértéke - vagyis a talaj sótartalma és különböző talajmélységekben való koncentrálódása -, a vízellátás és a vízborítás időtartama határozzák meg. A pusztát megszakító kunhalmok pusztai, sztyepp jellegű növényzetének védelme különösen fontos, hiszen számos, tipikusan kontinentális növényfaj még fennmaradt utolsó élőhelyei. A

szikesek fajai közül kiemelkedő a védett és bennszülött erdélyi útifű tömeges jelenléte. Az utóbbi években kerültek elő a löszgyepek védett fajai közül a vetővirág és a kék atracél, több mocsárfoltból pedig a kispézfű aszat.

Az aktív természetvédelmi beavatkozásoknak köszönhetően a vízállásos puszták sok vonuló madárnak biztosít rendszeres pihenő- és táplálkozóhelyet, nagy lilikek, vadrécák és partimadarak tömegei, tavaszi időszakban darvak és kis pólingok számára. Újra lehetővé vált a nagy kócsag, a nyílfarkú réce, a kendermagos réce, a cigányréce, a pettyes és a kis vízicsibe, és a haris fészkelése.

A védett területek nem csak a természeti értékek megővését célozzák, hanem ezek bemutatását is. A Szabadkígyósi Kastélypark már régóta a kirándulók kedvelt paradicsoma. A parkot 1875-től kezdődően alakították ki az akkori erdős-sztyepp jellegű ősvégétáción. A kastélyt Ybl Miklós tervei és irányítása alapján végezték Wenckheim Frigyes gróf megbízásából. A park ma szabadon látogatható védett terület.

VIII. Kardoskúti Fehértó

A valamikori Vásárhelyi-pusztta természetes állapotban fennmaradt, központi része a Kardoskúti Fehértó és környéke. A Vásárhelyi-pusztta Hódmezővásárhely külső-legelője volt, ma az anyavároson kívül Békéssámsón, Kardoskút, Székkutas határához tartozik. Az 5629 hektár kiterjedésű védett terület a Dél-Tiszántúl legnagyobb egybefüggő pusztafoltja. A legeltetési és állattenyésztési hagyományok sok évszázad alatt a rövidfűvű pusztán egy igen értékes élőhelyet alakított ki, amit az utóbbi másfélszáz év egyre intenzívebbé váló szántóföldi művelése sem tudott felszámolni. Különös értékét adja a szikes környezetnek, hogy a felszíni és a felszín alatti talajsó-felhalmozódás egyaránt jellemző, ennek következtében vakszikesek, padkás szikesek, időszakos mocsarak és ecsetpázsitos rétek, de kis kiterjedésben még löszpusztta gyepek is előfordulnak. A kiszáradó, magas sótartalmú tómedret speciális sótűrő növények: a sziki sóballa és a bajuszpázsit borítja.

A pusztta szíve a Kardoskúti Fehértó a jégkor végén egy ősi Maros ágból jött létre, hosszan elnyúló, kacskaringózó alakja pontosan mutatja folyóvízi eredetét. Tavasszal és ősszel a Kárpát-medence egyik legfontosabb madárszállója. A vonuló darvak, vadlibák, récék, partimadarak hatalmas számban jelennek meg a tó nyugati, kiszélesedő, nyílt vízzel borított részén. Október végén akár 80 ezer madár éjszakázhat a számukra biztonságot jelentő sekély vízen. Esti behúzásuk, különösen a darvaké, rendkívül látványos jelenség. A Fehértó nemzetközi jelentőségű vizes élőhely, 1979 óta a Ramsari Egyezmény hatálya alá tartozik. Nemcsak a vonulók, de az itt költő fajok is minősítik a tájat. A nádasokban alakult ki telepe a nagy kócsagnak, a vakszikeseken széki lile és gulipán, a ritkább növényzetű partszéleken gólyatöcs, a legelőkön nagy goda és piros lábú cankó, a zsiókás, ecsetpázsitos mocsarakon haris, pettyes vízicsibe és récefélék fészkelnek. Jellemző ragadozómadara a pusztának a kék vércse, több nagy kolóniája jött létre az elmúlt években. Emlősök közül nem ritka a molnár görény és a vidra.

A Nemzeti Park kezelésében egyre növekvő számú, őshonos magyarszürke marha, cigája és racka juh állomány található, melyek legeltetésével biztosítható az eredeti természeti állapot fenntartása.

IX. Csanádi-puszták

A török kiűzését követően, a túlélő mezővárosoknak, így Makónak is széles határa alakult ki. A várostól legtávolabbi területen szabad legeltetést folytattak.

Az 1989-től védett, Csanádi-puszták területe Tótkomlós, Makó, Ambrózfalva, Nagyér, Csanádpalota és Királyhegyes határában, összesen 4057 hektáron fekszik. Tulajdonképpen három részből áll, a legészakibb, egyben legszárazabb és legszíkesebb pusztafolt a Kopáncsi-pusztá. Jólfejtett padkás szíkeseket, szikereket találunk itt. Legnagyobb botanikai értéke a balkáni csillagvirág, becslések szerint több százezer díszlik ősszel az ürmös gyepeken. A Csanádi-puszták középső tagja a Montág-pusztá. Egy nagy kiterjedésű időszakos mocsár, a Nagy-Zsombék foglalja el nyugati oldalát.

Belvizes években combig érő vizek és a nyomukban kialakuló fehér tippanosok, zsiókások, tavikákások, a még ennél is mélyebb vizeken gyékényesek, nádasok alakulnak ki. Száraz években ellenben ecsetpázsitosok, csenkeszesek jellemzőek. A mocsarakon előfordul a védett kisleánykő aszat és az ecsetpázsitosok aljában az egyvirágú here.

A legdélebbi pusztafolt a Királyhegyesi-pusztáé, egyben a legváltozatosabb mikrodomborzati formákkal, talajtípusokkal; ennek következtében igen különböző növényvilággal rendelkezik. A vakszikeseken megtaláljuk a bárányparéjt, a sziki varjúháját, a szikereken a kígyófarkfű igen jellegzetes, a névadó hüllőre emlékeztető kalászeit, a szikpadkák oldalain gyakori a pusztai tyúktaréj. A Királyhegyesi-pusztán jelentős kiterjedésben maradtak fenn löszgyepek. Kifejezetten gyakori a másutt a Dél-Tiszántúlon ritkának mondott macskahere, közönséges borkoró, vetővirág, tavaszi hérics. Erről a pusztafoltról került elő a sztyepplepke és egy rendkívül ritka pókfaj is. A gerincesekről szólva, a Csanádi-pusztákon tömeges az oxigénszegény vizeket kedvelő réticsík, a dunai és a pettyes götte, a vízisikló. Különösen gazdag a madárvilág. A pusztáé száraz részein fészkel a térség egyetlen tűzok populációja. Pocokjárásos években fészkel a réti fülesbagoly. Csapadékos években, a kialakuló mocsári elöntéseken költ sok más madárfaj mellett, nagy telepeken a fattyú- és a fehérszárnyú szerkő.

Az elmúlt években a Nemzeti Park csatornalezárásokkal stabilizálta a Montág-pusztáé vízháztartását, ennek következtében létrejött gazdag vízivilágnak köszönhető, hogy a területet 2007-ben Ramsari-területek listájára jelölték. A látványosság mellett a terület állapotának fenntartását szolgálja az itt legeltetett magyarországi gulya.

X. Csorvási löszgyep

A volgamenti hérics Magyarország legritkább és legveszélyeztetettebb növényritkaságai közé tartozik, az ország területén egyetlen ismert állománya Csorvás mellett található. A növényt 1935-ben fedezték fel, mint a magyar flóra új tagját, akkor még 15 helyen előfordult a jelenlegi élőhely tágabb környezetében. A volgamenti hérics volt az első növényfaj, melyet 1971-ben védetté nyilvánítottak természetes termőhelyeivel együtt. Északias kitettségű, hűvösebb mikroklímájú élőhelyén számos értékes löszgyepfajjal fordul elő, mint pl. macskahere, vetővirág, karcsú orbáncfű. Állományának nagyarányú csökkenését a kiszántás, vegyszeres gyomirtás és az állatgyógyászati célokat szolgáló tályog-gyökér gyűjtés jelentette.

XI. Tatársánci ősgyep

Két-három ezer évvel ezelőtt a Körös-Maros közének túlnyomó részét pusztai cserjésekkel és tatárjuharos-tölgyesekkel tarkított löszpusztagyeppek fedték.

A szántóföldi művelés elterjedésével és a technikai forradalom előretörésével a kiváló minőségű, mezősegi (csernozjom) talajú területeket teljes egészében feltörték, így az eredeti növénytakaró csak néhány kisebb foltban, kurgánon és határmezsgyén maradt meg. Ilyen maradványfolt a Tatársánci ősgyep, melynek értékét tovább fokozza a valamikori földvár kultúrtörténeti emlékegyüttése. Az időszámításunk előtti VIII-V. században építették a környék lakói a Pusztaföldvár határában húzódó Nagytatársáncot. Az Ős-Maros mellékágára félkörívben építették rá a kétszeres, vizesárokkaal kiegészített sáncvonalat. A sánc teljes területe fokozottan védett régészeti lelőhely.

A kónya zsályát 1968-ben fedezte fel itt Boros Ádám professzor, ez volt a növény második magyarországi ismert lelőhelye. Ezt követően történt a terület védetté nyilvánítása 1971-ben 0,58 hektáron.

A gyepek fő alkotói közül a sarlós gamandort, a csuklyás ibolyát, a macskaherét, selymes boglárkát és a jakabnapi aggófűvet érdemes említeni.

XII. Tompapusztai löszgyep

A 21 hektáros fokozottan védett Tompapusztai löszgyep a legszebb zárványfoltok egyike hazánkban. Fennmaradását egyrészt a Szárazér (Maros mellékága) védelmező ölelésének, másrészt a településektől való viszonylag nagy távolságának köszönheti.

Uralkodó társulása a löszpusztagyep, jellemző fajai a pusztai meténg, a mirigyes kakascímer, a koloncos legyezőfű, a kunkorgó árvalányhaj, a macskahere, a közönséges borkóró és a Dél-Tiszántúlon ritka szennyes ínfű.

A gerinces állatvilágból kiemelhető értékkel bír a földikutya itteni populációja, a gerinctelenek közül pedig a magyar tarsza előfordulása.

XIII. Maros-ártér

A Makó-Landori erdők néven 1990-ben nyilvánítottak védetté egy 421 hektáros területet. 1999-ben további ártéri erdők és gyepek váltak védetté a nemzeti parkhoz csatolás után 2852 hektáron. A 700 kilométer hosszú Maros folyó 49 kilométeres magyarországi szakaszának természetvédelmi megóvása országos érdek. A magyarországi szakasz élővilágának egyik meghatározó tényezője, hogy az árvizek gyorsan és bővizűen érik el hazánkat. A Maros folyó medrében számos sziget található, melynek puhafás erdei gémtelepeknek adnak otthont.

A terület döntő többsége erdő, kemény- és puhafa állományok váltják egymást. Kora tavasszal a védett növényfajok közül jelentős a tavaszi csillagvirág jelenléte. Nyár elején néhány puhafás erdőfoltban virágzik az orchideák közé tartozó védett széleslevelű nőszőfű és a fehér madársisak. A löszpuszták fajait őrzi a Bekai-halom, melynek kiemelkedő értéke a karcsú orbáncfű és a macskahere.

Mivel a Maros átszeli Erdélyt és a hegyektől kisebb-nagyobb erdők kísérik a szegedi torkolatig, nemcsak az árvizek sodornak élőlényeket, de a parti zónában a folyamatos migrációnak is tanúi lehetünk.

A védett terület kiemelkedő zoológiai értékei közé tartozik a bánáti csiga előfordulása. Érdekes felfedezés a tudományra új fajként leírt, 1996-ban itt megtalált európai nyelesszemű légy, mely európai viszonylatban is kiemelkedő érték.